Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Meri Obstbaum

21.3.2022
SP/FIVA-EI RAJOITETTU
Julkinen

Suomen Pankin asiantuntijalausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle Venäjän hyökkäyksen suorista ja välillisistä vaikutuksista Suomen talouteen

1 Suomen talouden näkymät

1.1 Sota muuttaa kuvaa Suomen lähivuosien talouskasvusta

Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuun 24. päivänä on muuttanut olennaisesti kuvaa Suomen lähivuosien talouskehityksestä. Se hidastaa talouskasvua ja nopeuttaa inflaatiota.

Ennen sodan alkamista koronapandemian pahimman vaiheen aiheuttama taantuma oli Suomessa pitkälti selätetty. Vaikka pandemia sekä siitä aiheutuneet tuotantoketjujen pullonkaulat edelleen hidastivat kasvua, talouden hyvän vireen ennustettiin jatkuvan lyhyellä aikavälillä. Kuluttajahintainflaatio kiihtyi Suomessa alkuvuonna 2022 selvästi ennustettua enemmän, mutta edelleen vähemmän kuin euroalueella. Inflaation odotettiin hidastuvan vuoden 2022 aikana.

Sodan talousvaikutukset riippuvat sen laajuudesta ja kestosta, joita ei vielä tiedetä. Tiedossa ei ole myöskään minkälaisia talouspoliittisia toimia toteutetaan talousvaikutusten lievittämiseksi. Varmaa on vain, että Venäjän talous ajautuu syvään kriisiin.

1.2 Vaikutuskanavat moninaisia

Venäjän sota Ukrainassa vaikuttaa Euroopan ja Suomen talouteen ulkomaankaupan supistumisen, epävarmuuden lisääntymisen, energia- ja raaka-ainehintojen nousun sekä tuotantoketjujen häiriintymisen kautta.

Sodan seurauksena suomalaisten yritysten kauppa ja liiketoiminta Venäjän kanssa vähenee huomattavasti tai päättyy kokonaan. Vientiä Suomesta Venäjälle harjoittaa noin 2 200 yritystä, ja Venäjälle sodan vuoksi asetetut vientirajoitukset koskevat suoraan noin 500 yrityksen vientituotteita. Jo pelkästään Venäjän talouskriisin johdosta Venäjän tuonnin arvioidaan supistuvan vähintään 50 prosenttia. Pakotteita on asteittain laajennettu ja vastapakotteita on asetettu. Lisäksi pankkitoiminnalle asetetut esteet ja ruplan arvon romahtaminen rajoittavat ulkomaankauppaa venäläisten osapuolien kanssa. Hyökkäys leimaa yritysten Venäjä-yhteyksiä, ja monet suomalaiset yritykset ovat jo ilmoittaneet lopettavansa Venäjän-kaupan tai toimintansa Venäjällä. Siksi

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Meri Obstbaum

21.3.2022
SP/FIVA-EI RAJOITETTU
Julkinen

sodan vaikutus ulkomaankauppaan ja suomalaisten yritysten toimintaan on selvästi varsinaisia sanktioita laajempi.

Sodan syttyminen Euroopassa aiheuttaa suurta epävarmuutta tulevasta talouskehityksestä, mikä on omiaan hillitsemään kotitalouksien kulutusta ja yritysten investointeja. Jos edessä on hyvin pitkäkestoinen ja laaja-alainen vastakkainasettelu länsimaisen yhteisön ja Venäjän välillä, se voi ylläpitää epävarmuutta pitkäänkin.

Sota Ukrainassa nostaa entisestään energian ja raaka-aineiden hintoja, koska Venäjä ja joiltain osin myös Ukraina ovat maailmanlaajuisesti tärkeitä energian ja raaka-aineiden tuottajamaita. Venäjän hyökkäyksen jälkeen öljyn ja maakaasun hinnat nousivat voimakkaasti. Ne ovat sen jälkeen laskeneet selvästi, mutta voimakas vaihtelu markkinoilla jatkuu. Hintoihin vaikuttaa olennaisesti se, missä määrin Eurooppa tulee rajoittamaan energian tuontiaan Venäjältä.

Sotaa edeltävään inflaation kiihtymiseen Euroopassa ja Suomessa on vaikuttanut maailmanlaajuisten tuotantoketjujen häiriintyminen ja sen aiheuttama raaka-aineiden ja tarvikkeiden saatavuusongelma. Tuotannon pullonkaulat saivat alkunsa koronapandemiasta, jonka aikana kulutus on painottunut voimakkaasti tavaroihin palvelujen sijaan. Pandemiasta toivuttaessa kysyntä voimistui nopeasti, mutta tarjontaa rajoittivat tuotantolaitosten sulkemiset ja kuljetusketjujen ongelmat. Sota voi aiheuttaa lisää saatavuusongelmia Euroopan ja Suomen tuotannolle tärkeissä raaka-aineissa ja tarvikkeissa sekä nostaa hintoja entisestään.

1.3 Sodan vaikutukset ulkomaankauppaa käyviin suomalaisiin yrityksiin

Venäjän viennin vähentyminen tai loppuminen koskettaa Suomen teollisuuden päätoimialoja laajasti. Keskimääräistä enemmän se koskettaa kone- ja laitevalmistusta, jonka Venäjän-viennin arvo on toimialoista suurin, ja sen viennistä suuri osuus (8 %) kohdistuu Venäjän markkinoille. Myös metallien jalostus, kemianteollisuus sekä kumi- ja muovituotteita valmistava teollisuus vievät Venäjälle suhteessa toimialojen kokonaisvientiin keskimääräistä enemmän. Palveluviennissä Venäjälle tärkein erä on ollut matkailu, mutta se on viime vuosina ollut koronapandemian jäljiltä jo hyvin vähäistä. Jos Venäjän vienti menetettäisiin kokonaisuudessaan, vaikutus BKT:n tasoon olisi OECD:n arvion perusteella noin 1,2 % BKT:sta. Kuinka ison loven Venäjän viennin loppuminen lopulta aiheuttaa BKT:hen, riippuu siitä, löydetäänkö suomalaisille tuotteille korvaavia vientimarkkinoita.

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Meri Obstbaum

21.3.2022
SP/FIVA-EI RAJOITETTU
Julkinen

Tuonnin osalta sodan vaikutus kokonaistuotantoon riippuu siitä, kuinka hyvin Venäjältä tuotavia välituotteita voidaan korvata muualta tuoduilla tuotteilla ja millä hinnalla. Suomen tuonti Venäjältä on hyvin keskittynyttä energiatuotteisiin, ja erityisesti raakaöljyyn. Energiatuotteiden tuonnissa Suomen riippuvuus Venäjästä korostuu, vaikka se onkin selvästi pienentynyt viimeisen vuosikymmenen aikana. Venäjältä tuodaan myös metalli- ja kemianteollisuuden raaka-aineita. Venäjän osuus näiden tuotteiden maailmankaupasta on suhteellisen suuri, mikä voi tehdä korvaavien lähteiden löytämisestä hankalaa, etenkin kun raaka-aineiden kysyntä ja hinnat ovat lähteneet voimakkaaseen nousuun.

Vaikka Suomen ulkomaankauppa Venäjän kanssa ei näyttäydy koko talouden tasolla valtaisalta, yksittäisissä yrityksissä ja joillakin toimialoilla sopeutuminen uuteen tilanteeseen vie aikaa, eikä työpaikkojen menetyksiltäkään todennäköisesti vältytä. Avainkysymys on, miten nykyiset markkinaosuudet voidaan säilyttää ja uusia markkinoita löytää tilanteessa, jossa tuotantokustannukset ovat nousseet merkittävästi. Yritysten kustannuskilpailukyvyn säilyminen on tässä keskeistä.

1.4 Kaksi laskelmaa sodan vaikutuksista Suomen talouteen

Suomen Pankin 11.3.2022 julkaisemien laskelmien mukaan Suomen talouskasvu hidastuu tänä vuonna 0,5–2,0 prosenttiin Venäjän aloittaman sodan takia. Inflaatio nopeutuu 4–5 prosenttiin. Sodasta seuraava Venäjän talouden romahtaminen ja sulkeminen ulkomaankaupasta vaikuttavat Suomen talouteen niin suoraan kuin välillisestikin.

Ensimmäisessä laskelmassa oletetaan, että öljyn ja raaka-aineiden hinnat nousevat tänä vuonna voimakkaasti, mutta kääntyvät laskuun markkinaodotusten mukaisesti. Sota ja Venäjän talouskriisi jarruttavat viennin kasvua kuluvana vuonna, mutta sen jälkeen vienti elpyy, kun menetettyjä Venäjän-markkinoita saadaan korvattua uusilla, esimerkiksi Euroopan keskinäisen kaupan lisääntymisen myötä. Epävarmuuden oletetaan lisääntyvän lyhyellä tähtäimellä ja vaikuttavan kielteisesti kulutukseen ja investointeihin.

Toisessa laskelmassa oletetaan puolestaan kriisin pitkittyvän, Venäjän laman syvenevän ja Suomen talouden sopeutumisen olevan hidasta. Siinä otetaan lähtökohdaksi samat shokit kuin laskelmassa 1, mutta oletetaan, että ne ovat suurempia ja pitkäkestoisempia. Esimerkiksi öljyn ja raaka-aineiden hintojen oletetaan kohoavan selvästi enemmän kuin laskelmassa 1 ja Venäjän tuonnin odotetaan supistuvan hyvin rajusti. Tässä laskelmassa oletetaan lisäksi, että sota johtaa tuotannolle tärkeiden raaka-aineiden ja tarvikkeiden saatavuuden

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Meri Obstbaum

21.3.2022
SP/FIVA-EI RAJOITETTU
Julkinen

heikkenemiseen ja tuotantoketjujen pullonkaulojen pahenemiseen, mikä entisestään nostaa hintoja.

Toisessa laskelmassa sodan vaikutus Suomen vientiin jää pitkäkestoiseksi, kun menetettyjä Venäjän markkinoita kyetään korvaamaan vain hitaasti. Suomen vientiä heikentää Venäjän viennin vähentymisen suoran vaikutuksen lisäksi myös euroalueen talouskasvun ja tuonnin hidastumisen välillinen vaikutus Suomen vientituotteiden kysyntään.

Talousvaikutusten suuruusluokka riippuu keskeisesti sodan laajuudesta ja kestosta sekä siitä, kuinka nopeasti menetettyä Venäjän kauppaa ja liiketoimintaa saadaan korvattua muilla markkinoilla. Talouskehitykseen vaikuttaa myös se pyritäänkö talouspolitiikalla pienentämään sodan talousvaikutuksia. Nyt esitettävissä laskelmissa ei ole tehty oletuksia tällaisista politiikkatoimista.

1.5 Sodan mahdolliset vaikutukset Suomen pitkän aikavälin talouskasvuun

Suomen Pankin uuden pitkän aikavälin kasvumallin perusteella talouskasvu määräytyy tulevina vuosikymmeninä inhimillisen pääoman, eli koulutetun työpanoksen, ja kiinteän pääoman kasvun perusteella. Suomen nykyisillä väestö- ja koulutustrendeillä inhimillinen pääoma alkaisi supistua 2040-luvulla ilman lisäpanostuksia koulutukseen tai koulutettuun maahanmuuttoon. Kiinteän pääoman kertyminen on ollut 2010-luvulla erittäin hidasta, koska investoinnit uuteen tuotannolliseen pääomaan, kuten koneisiin ja laitteisiin sekä T&K:een, ovat jääneet vähäisiksi. Talouskasvu uhkaa tulevina vuosikymmeninä jäädä hyvin hitaaksi, jos koulutusta ja koulutettua maahanmuuttoa ei saada lisättyä nykyisestä, tai jos tuotannollisten investointien kasvu ei selvästi vauhditu.

Venäjän sota Ukrainassa vaikuttaa myös pitkän aikavälin kasvumahdollisuuksiin. On todennäköistä, että Eurooppa ja Suomi lisäävät investointeja Euroopan puolustuskyvyn ja energiaomavaraisuuden parantamiseen. Samalla kriisi voi antaa vauhtia Euroopan talouksien rakenteiden uudistumiselle, taloudellisen yhteistyön syventämiselle ja länsimaiden välisen keskinäisen kaupan lisääntymiselle. Keskeinen kysymys on, miten Eurooppa onnistuu korvaamaan Venäjältä tuotua energiaa ja raaka-aineita tuonnilla muualta ja omalla tuotannolla. Niukkuuden lisääntyminen voi itsessään synnyttää innovaatioita.

Suomen pitkän aikavälin kasvuun vaikuttaa se, miten Suomi onnistuu ulkomaankaupan uudelleen suuntaamisessa, kannusteiden luomisessa energia- ja koulutusinvestoinneille sekä työperäisen maahanmuuton edistämisessä. Maantieteellinen asema voi vaikuttaa siihen, kuinka houkuttelevana kohteena

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Meri Obstbaum

21.3.2022
SP/FIVA-EI RAJOITETTU
Julkinen

Suomi nähdään työperäiselle maahanmuutolle ja investoinneille, joten yrityksille suotuisan toimintaympäristön luominen ja kilpailukyvyn parantaminen on ensisijaisen tärkeää.

Jakelu Eduskunnan valtiovarainvaliokunta